

Rektor vid Fribergaskolan
Mörbyhöjden 24
182 32 Danderyd

2009-12-09
1 (9)
Dnr: 40-2009:1745

Danderyds kommun
Djursholms slott
Box 66
182 05 Djursholm

Kvalitetsgranskning av arbetet vid trakasserier och kränkande behandling vid Fribergaskolan i Danderyds kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling under höstterminen 2009. Granskningen av Fribergaskolan i Danderyds kommun ingår i detta projekt.

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (www.skolinspektionen.se/kvalitetsgranskning/).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges ökade förutsättningar för att genomföra förbättringar.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar initieras med utgångspunkt i en nationell risk- och väsentlighetsanalys. Med denna som grund inriktas kvalitetsgranskningen mot områden i behov av förbättring samt mot huvudmän och/eller skolor. Dessa granskas utifrån i förväg fastställda perspektiv och frågeställningar.

De styrdokument som gäller för svenskt utbildningsväsen stadgar nolltolerans mot att barn, elever och studerande utsätts för kränkningar, diskriminering eller trakasserier.

Trots kravet på nolltolerans visar olika undersökningar, samt erfarenheter från den regelbundna tillsynen och från enskilda anmälningsärenden, att det inte är ovanligt att barn och elever blir kränkta och/eller trakasserade i svensk skola.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling. Syftet med granskningen är att bidra till att förhindra förekomsten av trakasserier och kränkande behandling vid de granskade skolorna. Totalt har 50 skolor granskats i landet.

Kravet på skolorna att bedriva ett effektivt förebyggande, förhindrande och åtgärdande arbete understryks och konkretiseras i granskningen. Skolinspektionen avser därmed

bidra till att öka de granskade skolornas kunskap om vilket arbete som krävs för att förebygga och förhindra att kränkningar och trakasserier uppstår.

Granskningens resultat ska spridas till skolor och huvudmän som inte ingår i projektet. Resultaten kan därmed utgöra ett underlag för ett förbättringsarbete i hela landet.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en övergripande rapport, dels i rapporter med bedömningar för varje granskad skola. Där tar Skolinspektionen ställning till om skolan uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet arbetet bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit ansvarar huvudmannen och rektor vid skolan för att åtgärder vidtas.

Fribergaskolan har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas i detta beslut. Underlaget till beslut består av dokument från skolan samt av information som samlats in vid besök på skolan den 22-23 oktober 2009. I skolan genomfördes samtal med ett urval av personal och elever samt med skolledning och elevhälsoteam. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Rektor vid skolan har beretts möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut. Ansvariga för kvalitetsgranskningen i Fribergaskolan har experterna Katarina Rouane och Magdalena Sievers varit.

Fråge-/granskningsområden

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever upphörde att gälla den 1 januari 2009. Idag finns bestämmelserna istället i två lagar, dels i 14 a kap. skollagen, dels i diskrimineringslagen.

14 a kap. skollagen innehåller bestämmelser som har till ändamål att motverka kränkande behandling av barn och elever. Med kränkande behandling avses ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen kränker ett barns eller en elevs värdighet. Det är Skolinspektionen som har tillsynen över att 14 a kap. skollagen följs.

Diskrimineringslagen innehåller bl.a. bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering av barn och elever. Med diskriminering avses direkt och indirekt diskriminering, instruktioner att diskriminera samt trakasserier och sexuella trakasserier. Med trakasserier avses ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Med sexuella trakasserier avses ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Diskrimineringsombudsmannen ska utöva tillsynen över att diskrimineringslagen följs.

14 a kap. skollagen och diskrimineringslagen innehåller bestämmelser som ålägger huvudmannen att vidta aktiva åtgärder bl.a. i form av åtgärder för att förebygga och förhindra kränkande behandling respektive trakasserier samt skyldighet att utreda och

vidta åtgärder vid kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling respektive trakasserier.

Skolinspektionen har med utgångspunkt i 14 a kap. skollagen utifrån forskning, utvärdering och beprövad erfarenhet granskat det arbete som bedrivs i skolorna inom tre frågeområden.

1. Fungerar skolans systematiskt förebyggande arbete för att motverka trakasserier och kränkande behandling av barn och elever?

- *Fungerar skolans rutiner för att upptäcka kränkningar och trakasserier?*

Inom detta frågeområde har skolans arbete med att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling och trakasserier granskats. En viktig komponent i detta arbete är att utifrån en kartläggning av skolans behov upprätta plan mot kränkande behandling och likabehandlingsplan. Granskningen har också undersökt om skolan arbetar för att vara en social gemenskap. Vidare har det undersökts om skolan har rutiner för att upptäcka kränkningar och trakasserier.

2. Har skolan ett normkritiskt förhållningssätt?

Inom frågeområdet har granskats om personal sinsemellan och tillsammans med elever återkommande reflekterar över sitt eget förhållningssätt, värderingar och normer samt den betydelse dessa kan ha för att kränkningar och trakasserier kan uppstå.

3. Fungerar skolans rutiner så att kränkningar och trakasserier upphör när det blivit känt att ett barn eller elev blivit kränkt och trakasserat?

- *Använder skolan program utifrån forskning och/eller beprövad erfarenhet i sitt arbete mot trakasserier och kränkningar?*

Inom frågeområdet har det undersökts om skolan har rutiner för att tillse att kränkningar och trakasserier omedelbart upphör då de kommer till personalens kännedom. Vidare har det granskats vilka rutiner skolan har i fall då personal utsätter elever för trakasserier eller kränkande behandling. Om skolan använder sig av program/ programkomponenter utifrån forskning och/eller beprövad erfarenhet har undersökts. Skolinspektionen har också undersökt om skolan analyserar orsaker till olika fall av kränkningar och trakasserier.

Beskrivning av besökt skola

Fribergaskolan ligger nära Mörby centrum norr om Stockholm. Huvudmannen för verksamheten är Danderyds kommun. Utbildningen omfattar årskurserna 7-9 och vid Skolinspektionens besök var 475 elever inskrivna på skolan. Eleverna får välja mellan tre olika inriktningar på sin utbildning: matematik och naturvetenskap, engelska eller samhällsorientering. Personalen är indelad i sju arbetslag. Sex av dessa ansvarar för tre klasser i samma årskurs och det sjunde ansvarar för en resursgrupp för elever med Aspergers syndrom. Varje arbetslag leds av en arbetslagsledare. Skolans ledning består av en rektor, en biträdande rektor på 60 procent och de sju arbetslagsledarna.

Skolinspektionens iakttagelser

Årlig plan mot kränkande behandling

Enligt skollagen¹ ska huvudmannen se till att en årlig plan mot kränkande behandling upprättas. På motsvarande sätt stadgar diskrimineringslagen² att en likabehandlingsplan ska upprättas varje år. Det finns inget som hindrar att verksamheten respektive skolan för samman den årliga planen mot kränkande behandling med likabehandlingsplanen till ett dokument. Den årliga planen mot kränkande behandling ska innehålla en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. Enligt Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling³ bör planen bland annat innehålla de slutsatser som kan dras av kartläggningarna om situationen i verksamheten, konkreta mål för och beskrivningar av de insatser som ska genomföras under året för att förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling samt en ansvarsfördelning för detta. Vidare anges att planen bör innehålla tydliga rutiner för akuta och uppföljande åtgärder avseende inträffade kränkningar och hur dessa ska dokumenteras. Enligt förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling⁴ ska planerna upprättas, följas upp och ses över under medverkan av barnen eller eleverna vid den verksamhet för vilken planen gäller.

Fribergaskolan har valt att sammanföra den årliga planen mot kränkande behandling och likabehandlingsplanen till ett dokument. Den nya sammanförda planen är nyligen antagen och gäller för läsåret 2009/10. Inför upprättandet av den nya planen genomfördes en enkätundersökning bland eleverna för att kartlägga skolans behov av åtgärder. Inför enkäten fick alla elever information om gällande lagstiftning, de olika diskrimineringsgrunderna och vad som menas med de olika begreppen diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Enkäten omfattar frågor om upplevd kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionshinder och ålder. Enkäten tar också upp om den som kränkt är en elev eller någon vuxen på skolan, var kränkningar sker och hur ofta. Resultatet av enkäten analyserades och sammanställdes i den nya årliga planen. Resultatet av enkäten ligger till grund för de åtgärder som sedan utformades i nära samarbete med elever, personal och vårdnadshavare. Planen innehåller åtgärder för att förebygga kränkande behandling och trakasserier och diskriminering på grund av kön och sexuell läggning. Skolin-

¹ 14 a kap. 8 § skollagen (1985:1100)

² 3 kap. 16 § diskrimineringslagen (2008:567)

³ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

⁴ 2 § förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling

spektionen har i samband med besöket på skolan påtalat vikten av att även arbeta för att främja likabehandling på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning och funktionshinder. Planen innehåller även rutiner för akuta åtgärder och uppföljande insatser. Det framgår tydligt i planen vem som ansvarar för vilka åtgärder samt hur planen ska utvärderas.

Skolinspektionen bedömer att Fribergaskolans likabehandlingsplan i huvudsak uppfyller de krav som ställs på en årlig plan enligt skollagen och förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling.

Förebyggande och förhindrande arbete mot trakasserier och kränkande behandling

Enligt skollagen⁵ ska den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden. Därutöver ska huvudmannen se till att det vidtas åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling⁶. Enligt läroplanen⁷ ska alla som verkar i skolan sträva efter att varje elev respekterar andra människors egenvärde och utvecklar en känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor utanför den närmaste gruppen.

På Fribergaskolan finns en lång tradition av olika aktiviteter för att skapa social gemenskap på skolan, både inom och mellan klasser. Det finns återkommande aktiviteter som till exempel välkomstfest för de nya eleverna i årskurs 7, utflykter, klassresor med övernattnings, studieresor, talangjakt, aktivitetsdagar, tävlingar, öppet hus, dramagrupp och en skolkör som involverar nästan hälften av skolans elever. Flera av dessa aktiviteter involverar också föräldrar till elever på skolan. Eleverna blandas också över klassgränserna i ämnesundervisningen i syfte att underlätta för dem att lära känna fler elever på skolan. Både personal och elever beskriver också att det råder ett bra socialt klimat på skolan och att kränkningar är ovanliga.

I varje klass väljs två elever till kamratstödjare i årskurs 7 och de fortsätter att vara kamratstödjare till dess att de lämnar skolan. De nya kamratstödjarna utbildas av stiftelsen Friends i samband med att de blir valda. Kamratstödjarnas uppgift är att vara uppmärksam på förekomsten av kränkningar och rapportera vidare till vuxna vid förekomst. På skolan finns också en anti-mobbningsgrupp som består av en representant från varje arbetslag och skolkuratoren. Kamratstödjarna inom ett arbetslag får handledning av skolkuratoren och sitt arbetslags representant i anti-mobbningsgruppen. Dessa träffas regelbundet och diskuterar stämningen i deras tre klasser, men involveras också i det förebyggande arbetet som till exempel med att upprätta en den nya likabehandlingsplanen.

⁵ 1 kap. 2 § tredje stycket skollagen (1985:1100)

⁶ 14 a kap. 7 § skollagen (1985:1100). Motsvarande bestämmelser återfinns i 3 kap. 15 § diskrimineringslagen (2008:567).

⁷ Avsnitt 2.1 förordning (SKOLFS 1994:1) om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

Personal på skolan bedriver rastverksamhet enligt en i förhand uppgjord ordning. Rastvakterna söker medvetet upp de platser som eleverna, i samband med tidigare kartläggningar av den fysiska miljön, har markerat som otrygga.

I nära anslutning till skolan ligger fritidsgården Fribergagården som har ett nära samarbete med Fribergaskolan. Fritidsgården håller till exempel öppet på lunchrasterna så att eleverna kan besöka den då. Fribergagårdens personal deltar även i rastverksamheten och kan också bli involverade i samband med hanteringen av misstänkta fall av kränkningar.

Fribergaskolan involverar i hög grad elever och vårdnadshavare i utformningen av skolans verksamhet. Utöver kamratstödarna har till exempel både elevrådet, elevskyddsombuden och föräldrar involverats i arbetet med att förebygga kränkande behandling.

Skolan har ordningsregler som bidrar till en trygg miljö. På skolan råder nolltolerans mot alla former av kränkningar, inklusive "skojbråk". Både personal och elever uppger att även om det visserligen finns nyansskillnader mellan olika lärare så råder det i stort ett gemensamt engagemang och förhållningssätt inom personalen gällande värdegrundsfrågor och tillämpningen av ordningsreglerna.

Skolinspektionen kan konstatera att Fribergaskolans arbete för att förebygga och förhindra kränkande behandling och trakasserier består av många beståndsdelar och involverar många personer. Det är tydligt att de olika delarna flätas ihop till en helhet med samma mål. Skolinspektionen ser det också som en styrka att det förebyggande arbetet tydligt leds av skolkurator och rektor som tillsammans ger stöd och vägleder resten av personalen, och även håller sig uppdaterade vad gäller lagstiftning och forskning inom området.

Skolinspektionen bedömer att skolans arbete för att förebygga och förhindra trakasserier och kränkande behandling uppfyller kraven.

Ett arbete för att förmedla skolans värdegrund och för att främja likabehandling ska vara ständigt pågående inom skolan, även utan förekommen anledning. En studie⁸ från Skolverket visar att uppkomsten av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling på en skola kan kopplas till de rådande normerna i verksamheten. Skolverket menar därför att personalen tillsammans med eleverna bör reflektera över vilka normer, attityder och värderingar som förekommer i på skolan. Reflektionerna och diskussionerna bör handla om vilka normer som florerar i skolan kring religion, etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, sexuell läggning, ekonomiska resurser, kroppsnormer, ålder och andra normer som påverkar förekomsten av kränkningar. Skolverket menar också att dessa normer bör hanteras tillsammans och inte var och en för sig då de samverkar och förstärker varandra i ett komplicerat samspel.

⁸ *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier* (2009) Rapport 326, s. 88 ff., Skolverket

I den enkät som Fribergaskolan genomförde nyligen framkom det att det finns elever på skolan som upplever att de blir diskriminerade av lärare på grund av sitt kön. Det handlar dels om killar som tycker att lärarna favoriserar tjejerna, och dels om tjejer som upplever att de utnyttjas av lärarna för att lugna ner stökiga killar genom till exempel styrd placering i klassrummet eller vid grupparbeten. Detta är något som skapat debatt och diskussion bland personalen och man diskuterar för närvarande olika åtgärder för att dels undersöka om det verkligen förhåller sig på det sättet och hur det i så fall går att motverka.

I enkäten framkommer också att normer kring utseende, stil och bostadsort påverkar eleverna på skolan. Det är också tydligt att elevgruppen på Fribergaskolan är relativt homogen med avseende på etnisk tillhörighet och religion och att många elever är högpresterande i skolan.

Både lärare och rektor beskriver hur de på olika sätt tar upp frågor om normer och värderingar i undervisningen. Lärare beskriver att det finns rikligt med material att använda på skolan och många kollegor att fråga om man som lärare vill få stöd i värdegrundsarbetet. Det finns också möjlighet att vända sig till skolkuratorn om man vill få råd och stöd. Nyligen har skolan även kartlagt hur de olika arbetslagen arbetar med värdegrundsfrågor i syfte att få en överblick och kunna skapa än mer enhetlighet.

Skolinspektionen bedömer att personalen på Fribergaskolan tillsammans med eleverna återkommande reflekterar över sitt förhållningssätt, sina värderingar och normer. Skolinspektionen bedömer att Fribergaskolan har goda förutsättningar att kunna utveckla detta arbete ytterligare.

Arbetet för att upptäcka trakasserier och kränkningar

För att kunna åtgärda trakasserier och kränkningar då de uppstår måste skolan ha rutiner för att försäkra sig om att de upptäcks. Enligt Allmänna råd⁹ bör personalen ha god uppsikt över alla utrymmen och platser.

Fribergaskolan har flera insatser som bidrar till en tidig upptäckt av eventuella kränkningar. Några av dessa insatser har redan nämnts, såsom rastvakter, elevenkäten och kamratstödjärsystemet. Utöver det har skolan en bred beredskap med olika personalgrupper, till exempel elevassistenter, mentorer, bibliotekarie, skolsköterska, kurator, anti-mobbningsgruppen, med flera, som på olika sätt är engagerade i arbetet för att motverka kränkningar. På så sätt har skolan skapat goda förutsättningar för att alla elever har någon vuxen på skolan som de har förtroende att vända sig till om det skulle behövas.

Skolan engagerar sig även i trakasserier och kränkande behandling som sker utanför skolan och skoltiden, till exempel mobbning via internet.

⁹ Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (SKOLFS 2009:38)

Skolinspektionen bedömer att Fribergaskolans arbete för att upptäcka trakasserier och kränkande behandling uppfyller kraven.

Åtgärdande arbete

Om huvudmannen eller personalen får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling eller trakasserier i samband med verksamheten, är huvudmannen, enligt skollagen¹⁰, skyldig att utreda omständigheterna och i förekommande vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkningar i framtiden.

Fribergaskolans rutiner vid akuta situationer är väl kända inom verksamheten och förefaller tillämpas när kränkande behandling eller trakasserier upptäcks. Personalen ger intryck av att se det som en självklar del av sitt uppdrag på skolan. Hanteringen och kontakten med elevers vårdnadshavare sker skyndsamt. Personalen upplever att ansvarsfördelningen dem emellan fungerar bra och att uppföljning alltid sker för att försäkra att trakasserier och kränkande behandling upphört. Även elever uppger sig ha förtroende för personalens sätt att hantera kränkningar.

Rutiner finns för hur skolan ska agera när personal på skolan anklagas för att kränka en elev. I rutinerna framgår det att det är rektor som utreder, åtgärdar och följer upp ett sådant ärende.

Skolinspektionen noterar att Fribergaskolan dokumenterar enskilda ärenden på ett sådant sätt att en samlad bild för skolan kan ges. Skolan förefaller också analysera bakomliggande orsaker för varje enskilt fall och i hög utsträckning sätter in åtgärder även på grupp- och verksamhetsnivå.

Fribergaskolan blandar flera olika program¹¹ mot mobbning och anpassar metoderna medvetet utifrån egen erfarenhet och eget behov, väl medveten om aktuell forskning inom området.

Skolinspektionen bedömer att Fribergaskolans arbete för att utreda och åtgärda trakasserier och kränkande behandling uppfyller kraven.

Skolinspektionens slutsatser

Fungerar skolans systematiskt förebyggande arbete för att motverka trakasserier och kränkande behandling av barn och elever?

Fribergaskolans likabehandlingsplan lever i huvudsak upp till de krav som ställs på en årlig plan mot kränkande behandling i skollagen. Skolan bedriver ett aktivt arbete för

¹⁰ 14 a kap. 10 § skollagen (1985:1100). Motsvarande bestämmelser återfinns i 2 kap. 7 § diskrimineringslagen (2008:567).

¹¹ Kamratstödarna utbildas av stiftelsen Friends. Farsta-metoden används till viss del i det åtgärdande arbetet och EQ-trappan används i värdegrundsarbetet.

att skapa en social gemenskap på skolan och personal och elever är gemensamt engagerade för att förebygga trakasserier och kränkande behandling.

Har skolan ett normkritiskt förhållningssätt?

Personal och elever diskuterar återkommande normer, värderingar och attityder inom ramen för verksamheten. Fribergaskolan har goda förutsättningar att kunna utveckla detta arbete ytterligare.

Fungerar skolan rutiner så att kränkningar och trakasserier upphör när det blivit känt att ett barn eller elev blivit kränkt och trakasserat?

Skolans personal har i stort ett gemensamt förhållningssätt och tar gemensamt ansvar för att utreda och åtgärda trakasserier och kränkande behandling. Skolans rutiner för akuta insatser är väl kända inom verksamheten och tillämpas vid förekommande fall. Eleverna hyser förtroende för skolans sätt att åtgärda olika former av kränkningar.

Skolinspektionen har i sin kvalitetsgranskning av skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling bedömt att Fribergaskolan lever upp till de krav som ställs i skollagen och läroplanen. Skolinspektionen bedömer vidare att Fribergaskolans arbete för att skapa social gemenskap på skolan och för att förebygga och motverka kränkande behandling utgör ett synnerligen gott exempel av allmänt intresse.

På Skolinspektionens vägnar

Hans Larson

Enhetschef

Katarina Rouane

Expert

I ärendets slutliga handläggning har också enhetschefen Luca Nesi, undervisningsrådet Tommy Bucht, experten Magdalena Sievers samt undervisningsrådet Anna Wide deltagit.